

तर्कसङ्ग्रहदीपिकाया : प्रत्यक्षखण्डान्तो भाग:-1

Program in which it is offered: Shastri First Semester

Course Category: Core

Course Credit Structure: 4

Lecture: 3

Tutorial: 1

Practical: N.A.

Contact Hours per week: 4

1. Introduction

कणादन्यायमतयोः बालव्युत्पत्तिसिद्ध्यर्थं श्रीमदन्नम्भट्टविरचितस्य तर्कसङ्ग्रहस्यायं टीकाग्रन्थः स्वयमाचार्यैरेव शिशुहिताय विनिर्मितः। ग्रन्थोऽयं सकलतन्त्रप्रवेशार्थमत्यन्तमुपकारक इति नाविदितं शास्त्राध्ययनाध्यापनरतानां जनानाम्। ग्रन्थोऽयं चतुर्षु खण्डेषु प्रविभक्तः। तत्र प्रथमसत्रे प्रत्यक्षखण्डस्यैवाध्ययनं भविष्यति। द्वितियसत्रे चावशिष्टभागस्य। ग्रन्थेऽस्मिन् प्रतिपादितानां विषयाणाम् अत्र समुल्लेखः क्रियते येषाञ्चाध्ययनं द्वयोरपि सत्रयोः भविष्यति।

2. Course Objectives

- न्यायनये प्रवेशः
- नव्यन्यायशैल्याः परिज्ञानम्

3. Prerequisites

- शास्त्राध्ययनेऽभिरुचिः
- संस्कृतभाषायाः सामान्यतो ज्ञानम्

4. Readings

- तर्कसङ्ग्रहदीपिका- श्रीनृसिंहशर्मविरचिता भास्करोदया (तर्कसङ्ग्रहदीपिकानीलकण्ठ्याः व्याख्या), चौखम्बा अमरभारती प्रकाशन, वाराणसी।
- तर्कसङ्ग्रहदीपिकाप्रकाशिका बालप्रियाख्यया व्याख्यया युता, Mahalakshmi Mathrubhutes Warar Trust, Chennai.

5. Module-wise topics

Module -1 – मङ्गलवाद : द्रव्यलक्षणञ्च

Sessions: 10

Objectives -

- कार्यकारणभावग्रहप्रकारज्ञानम्
- अनुमितिप्रक्रियाज्ञानम्
- लक्षणस्वरूपज्ञानम्

Topics -

- मङ्गलाचरणम्
- मङ्गलवादः
- लक्षणलक्षणम्
- अव्याप्तिलक्षणम्
- अतिव्याप्तिलक्षणम्
- असम्भवलक्षणम्
- लक्षणप्रयोजनम्
- द्रव्यलक्षणम्
- तमसो दशमद्रव्यत्वखण्डनम्

Readings -

- तर्कसङ्ग्रहदीपिका- श्रीनृसिंहशर्मविरचिता भास्करोदया (तर्कसङ्ग्रहदीपिकानीलकण्ठ्याः व्याख्या), चौखम्बा अमरभारती प्रकाशन, वाराणसी।
- तर्कसङ्ग्रहदीपिकाप्रकाशिका बालप्रियाख्यया व्याख्यया युता, Mahalakshmi Mathrubhutes Warar Trust, Chennai

Module -2 – उद्दिष्टानां गुणाद्यभावान्तपदार्थानां लक्षणानि तत्परिष्कारप्रकारश्च।

Sessions: 15**Objectives -**

- लक्षणानां परिष्कारप्रकारस्य परिज्ञानम्
- केषाञ्चित्पारिभाषिकपदानां ज्ञानम्

Topics -

- गुणलक्षणं तत्परिष्कारश्च
- कर्मलक्षणं तत्परिष्कारश्च
- सामान्यलक्षणं तत्परिष्कारश्च
- विशेषलक्षणं तत्परिष्कारश्च
- समवायलक्षणं तत्परिष्कारश्च
- अभावलक्षणं तत्परिष्कारश्च

Readings -

- तर्कसङ्ग्रहदीपिका- श्रीनृसिंहशर्मविरचिता भास्करोदया (तर्कसङ्ग्रहदीपिकानीलकण्ठ्याः व्याख्या), चौखम्बा अमरभारती प्रकाशन, वाराणसी।
- तर्कसङ्ग्रहदीपिकाप्रकाशिका बालप्रियाख्यया व्याख्यया युता, Mahalakshmi Mathrubhutes Warar Trust, Chennai

Module -3 - द्रव्यविशेषलक्षणानि तत्परिष्काराश्च**Sessions - 15****Objectives -**

- पृथिव्यादिद्रव्यविशेषलक्षणानां परिज्ञानम्
- परिष्कृतलक्षणानां प्रतिपादनप्रक्रपरिज्ञानम्

Topics -

- पृथिवीनिरूपणम्
- जलनिरूपणम्
- तेजोनिरूपणम्
- सुवर्णस्य तेजसत्वव्यवस्थापनम्
- वायोर्निरूपणम्
- वायोरप्रत्यक्षत्वसाधनम्
- परमाणुसाधनम्
- आकाशनिरूपणम्
- कालदिशोर्निरूपणम्
- आत्मलक्षणनिरूपणम्
- ईश्वरसिद्धिः
- जीवलक्षणनिरूपणपुरस्सरं जीवपरिमाणविचारः

- मनो निरूपणम्

Readings -

- तर्कसङ्ग्रहदीपिका- श्रीनृसिंहशर्मविरचिता भास्करोदया (तर्कसङ्ग्रहदीपिकानीलकण्ठ्याः व्याख्या), चौखम्बा अमरभारती प्रकाशन, वाराणसी।
- तर्कसङ्ग्रहदीपिकाप्रकाशिका बालप्रियाख्यया व्याख्यया युता, Mahalakshmi Mathrubhutes Warar Trust, Chennai

Module -4 - रूपादिशब्दान्तानां गुणानां लक्षणानि तत्परिष्काराश्च

Sessions - 10

objectives -

रूपादिशब्दान्तगुणविशेषलक्षणानां परिष्कारपरिज्ञानम्

Topics -

- रूपलक्षणपरिष्कारः
- रसलक्षणपरिष्कारः
- गन्धलक्षणपरिष्कारः
- स्पर्शलक्षणपरिष्कारः
- संख्यालक्षणपरिष्कारः
- परिमाणलक्षणपरिष्कारः
- पृथक्त्वलक्षणपरिष्कारः
- संयोगलक्षणपरिष्कारः
- विभागलक्षणपरिष्कारः
- परत्वलक्षणपरिष्कारः
- अपरत्वलक्षणपरिष्कारः
- गुरुत्वलक्षणपरिष्कारः
- द्रवत्वलक्षणपरिष्कारः
- स्नेहलक्षणपरिष्कारः
- शब्दलक्षणपरिष्कारः

Readings -

- तर्कसङ्ग्रहदीपिका- श्रीनृसिंहशर्मविरचिता भास्करोदया (तर्कसङ्ग्रहदीपिकानीलकण्ठ्याः व्याख्या), चौखम्बा अमरभारती प्रकाशन, वाराणसी।
- तर्कसङ्ग्रहदीपिकाप्रकाशिका बालप्रियाख्यया व्याख्यया युता, Mahalakshmi Mathrubhutes Warar Trust, Chennai

Module - 5 - बुद्धिलक्षणपरिष्कारः, प्रत्यक्षप्रमाणनिरूपणञ्च

Sessions -10

Objectives -

- ज्ञानलक्षणपरिज्ञानम्
- ज्ञानभेदपरिज्ञानम्
- प्रत्यक्षप्रमाणप्रपञ्चपरिज्ञानम्

Topics -

- ज्ञानलक्षणं तत्प्रपञ्चश्च
- कारणनिरूपणं तद्भेदनिरूपणञ्च
- प्रत्यक्षप्रमाणनिरूपणम्
- अनुपलब्धेर्मानान्तरत्वखण्डनम्

Readings -

- तर्कसङ्ग्रहदीपिका- श्रीनृसिंहशर्मविरचिता भास्करोदया (तर्कसङ्ग्रहदीपिकानीलकण्ठ्याः व्याख्या), चौखम्बा अमरभारती प्रकाशन, वाराणसी।
- तर्कसङ्ग्रहदीपिकाप्रकाशिका बालप्रियाख्यया व्याख्यया युता, Mahalakshmi Mathrubhutes Warar Trust, Chennai

6. Pedagogy

शास्त्रीयविषयाणां पारम्परिकरीत्या आधुनिकप्रणाल्या प्रयोगमाध्यमेन प्रतिविषयं सम्भवद्दृष्टान्तमाध्यमेन च अध्यापनं भविष्यति। प्रतिसप्ताहमधीतविषयाणामनुवादश्च भविष्यति

7. Evaluation Pattern:

Sr. No.	Evaluation Pattern	Percentage
१.	अधीतविषयाणामनुवाद :	30 %
२.	सत्रार्थपरीक्षा	25 %
३.	सत्रान्तपरीक्षा	45 %